

بِسْمِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

عن علي بن الحسين عليه السلام قال:

﴿لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي طَلْبِ الْعِلْمِ لَطَبَّوهُ وَ لَوْ بَسَفَكَ الْمُهَجَّ وَ خَوَّضَ اللَّجَجَ﴾

الكافي، جلد ۱، صفحه ۳۵

امام خامنه‌ای مدظله‌العالی:

درس خواندن و تهذیب اخلاق و هوشیاری سیاسی همراه با تلاش‌های انقلابی، وظائفی هستند که دختران و پسران این نسل باید آنها را هرگز فراموش نکنند. ۱۳۹۸/۹/۲۴

عنوان:

تحلیلی برای معنای قصد تعویض در حروف زائده

شناسنامه مطلب	
e-n-25	کد مطلب
نحو/معانی مفردات	موضوع
معانی/قلب	موضوع مرتبط
علمی/ادبیات عربی/نحو/تحقیقی پژوهشی/معنی/تبیین	رده
معانی مفردات، حروف جر، حروف زائده، تعویض، قلب، آرایه‌های ادبی، هیأت جمله	برچسب
نکته پایانی فایل از حجة الاسلام آقای قراری می‌باشد.	توضیحات

پایگاه تزکیه‌ای، علمی، بصیرتی و مهارتی نُمُو

nomov.ir

نحات در چندین مورد از شواهد عربی استعمالاتی یافته اند که در آن حرف جر به کلام معنای مناسب خود را می بخشد اما در عین حال دقت همراه ذوق در چینش کلمات نشان می دهد که این حرف جر سر [جای] خود نیست. در اینجا سه نمونه از کتاب مغنی برای شما نقل می شود:

- العاشر: أن تكون زائدة للتعويض من أخرى محذوفة، كقوله:

أتجزع إن نفس أتاها حمامها فهلا التي عن بين جنبيك تدفع

قال ابن جنى: أراد فهلا تدفع عن التي بين جنبيك، فحذفت عن من أول الموصول، و زیدت بعده.^۱

- الثامن: أن تكون زائدة: للتعويض، أو غيره.

فالأول كقوله:

إنّ الكريم و أبيك يعتمل إن لم يجد يوما على من يتكل

أى: من يتكل عليه، فحذف «عليه» و زاد على قبل الموصول تعويضا له، قاله ابن جنى... و كذا قيل فى قوله:

و لا يؤاتيك فيما ناب من حدث إلا أخو ثقة، فانظر بمن تتق

... و ابن جنى يقول فى ذلك أيضا: إن الأصل فانظر من تتق به، فحذف الباء و مجرورها، و زاد الباء عوضا،^۲

- التاسع: التعويض و هى الزائدة عوضا من [فى] أخرى محذوفة كقولك «ضربت فيمن رغبت» أصله: ضربت من رغبت فيه، أجازه ابن مالك وحده بالقياس على نحو قوله

* فانظر بمن تتق *

۱ - مغني اللبيب؛ ج ۱؛ ص ۱۴۹

۲ - مغني اللبيب؛ ج ۱؛ ص ۱۴۴

علی حمله علی ظاهره، و فیه نظر.^۱

برای انس بیشتر با این گونه استعمال در این دوبیتی مولانا تأمل کنید:

اندر دل بی وفا غم و ماتم باد آن را که وفا نیست ز عالم کم باد

دیدم که مرا هیچ کسی یاد نکرد جز غم که هزار آفرین بر غم باد^۲

نکته‌ی درخور تأمل و تحقیقی اینجا به نظر می‌رسد و آن این که آیا این استعمالات - چنانچه ظاهر تعبیر ابن هشام است - یکی از معانی این حروف به شمار می‌رود یا لفظ در یکی از معانی متداول استعمال شده است همراه با اعمال آرایه‌ی قلب؟

ما دومی را انتخاب می‌کنیم یعنی این که معانی مفردات مورد تصرف واقع نشده‌اند و ذوق متکلم رعایه^۱ للاختصار و تفنُّنًا فی النطق، در ترکیب مفردات و هیئت جمله تصرف نموده است.

۱ - مغنی اللیب، ج ۱، ص: ۱۷۰

۲ - نرم‌افزار گنجور، دیوان شمس، رباعی ۵۳۶